

Jouko Lind

**Ammattikoulutusta Kelan kuntoutuksena vuonna 2003
saaneiden työ- ja eläketilanteen rekisteriseuranta
vuosina 2003–2006**

Kirjoittaja

Jouko Lind, VTT, johtava tutkija, dosentti, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi

© Kirjoittaja ja Kelan tutkimusosasto

Nettityöpapereita-sarjan julkaisut ovat keskustelun avauksia tai alustavia tutkimusraportteja.

www.kela.fi/tutkimus

Helsinki 2010

Sisältö

1 Tausta ja toteutus	5
2 Ammattikoulutusta kuntoutuksena saaneet	5
3 Työtilanne ja terveysturvaetuuudet v. 2006	7
4 Työelämään siirtyneet	9
5 Yhteenveto	11
Lähteet	11

1 Tausta ja toteutus

Kansaneläkelaitos järjestää osana vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta mm. ”uudelleen- koulutusta ammattiin tai työhön, joka sairauden, vian tai vamman rajoitukset huomioon ottaen on vakuutetulle sopivaa, sekä tällaisen koulutuksen suorittamiseksi välttämätöntä yleissivistävää koulutusta ja valmennusta” (L 2005/566, 7§). Tässä tarkastelun kohteena on niiden vuonna 2003 Kelan järjestämän kuntoutuksen päättäneiden tausta ja työtilanne vuonna 2006, joiden kuntoutus- toimenpiteenä on ollut ammattikoulutus (toimenpide ”020” Kelan kuntoutusrekisterissä). Selvitys perustuu laajempaan kuntoutuksen rekisteriseuranta-aineistoon (Lind ym. 2009).

Ammattikoulutuksen päättäneiden työmarkkina-aktiivisuuteen – ts. onko kuntoutuja työmarkkina- asemaltaan aktiivi (työllinen, työtön, opiskelija) vuonna 2006 – yhteydessä olevia tekijöitä kuntou- tusta edeltäneen tilanteen perusteella analysoidaan askeltavalla logistisella regressioanalyysillä. Kuntoutuksen toteutukseen liittyviä toimenpide- ja kuntoutusrahakustannuksia tarkastellaan keskeisten taustamuuttujien ja seuranta-ajankohdan työtilanteen mukaan vuoden 2009 rahanarvon mukaan.

2 Ammattikoulutusta kuntoutuksena saaneet

Vuonna 2003 Kelan kuntoutuksen päättäneistä (Lind ym. 2009) 19 % (n = 8 356) oli saanut vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteitä. Heistä 14 % oli ollut erilaisissa koulutus- toimenpiteissä (miehet 16 %, naiset 12 %), lähinnä ammattikoulutuksessa (taulukko 1). Ammatti- koulutukseen kuten koulutustoimenpiteisiin yleensäkin ei liittynyt muita kuntoutustoimenpiteitä.

Taulukko 1. Vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen koulutustoimenpiteet, %.

(n)	Miehet (586)	Naiset (570)	Kaikki (1 156)
Pohjakoulutus	3,8	7,4	5,5
Ammattikoulutus	85,2	73,5	79,4
Korkeakouluopiskelu	10,9	18,4	14,6
Muu opiskelu	0,2	0,7	0,4
Yhteensä	100	100	100

Enemmistö (54 %) Kelan kuntoutusta ammattikoulutuksena saaneista oli miehiä. Kaksi kolmesta oli kuntoutukseen hakeutuessaan opiskelijoita, runsas kymmenesosa työttömiä – naiset useammin kuin miehet – ja lähes joka kymmenes eläkkeellä (taulukko 2). Keski-ikänsä ammattikoulutuksessa olleet olivat noin 25 -vuotiaita, miehet kolme vuotta nuorempia kuin naiset. Ikäjakaumassa ilmeni eroja hakemushetken työtilanteen mukaan: nuorimpia olivat opiskelijat (mediaani-ikä 19,0 vuotta) ja vanhimpia ansiotyössä olleet (mediaani-ikä 34,5 vuotta ja työttömät (mediaani-ikä 34,0 vuotta). Työkyvyttömät, usein yli 60 päivää kestäneellä sairauspäivärahaudella olleet, olivat pari vuotta vanhempia (mediaani ikä 28,0 vuotta) kuin työkyvyttömät (mediaani-ikä 26,0 vuotta).

Taulukko 2. Taustatietoja ammattikoulutusta kuntoutuksena saaneista.

(n)	Miehet (499)	Naiset (419)	Kaikki (918)
<u>Työtilanne kuntoutushakemuksessa, %</u>			
1) Alle 16-vuotias	0,8	0,7	0,8
2) Opiskelija	70,7	63,5	67,4
3) Työssä	3,6	6,7	5,0
4) Työtön	9,4	13,4	11,2
5) Työkyvytön	4,4	3,6	4,0
6) Eläkkeellä	8,8	9,1	8,9
7) Muu tilanne, ei tietoa	2,2	3,1	2,6
<u>Ikä kuntoutushakemuksessa, v; ka±SD</u>			
(Vaihteluväli)	23,7±8,8 (15–54)	26,3±9,8 (15–54)	24,9±9,4 (15–54)
(Tertiilin yläraja, v.)	(18; 24; 54)	(19; 29; 54)	(18; 26; 54)
<u>Päädiagnoosi kuntoutushakemuksessa, %</u>			
1) Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	51,7	41,1	46,8
2) Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	11,6	19,1	15,0
3) Hermoston sairaudet	9,2	5,5	7,5
4) Hengityselinten sairaudet	3,4	6,7	4,9
5) Muut sairaudet	24,1	27,6	25,8
<u>Sairauspäivärahopäivien lukumäärä v. 2002, %</u>			
1) 0 pv	92,0	89,0	90,6
2) –60 pv	94,6	94,0	94,4
3) 61–pv	5,4	6,0	5,6
(Vaihteluväli)	(0–267)	(0–295)	(0–295)
<u>Terveysturvaetuudet v. 2002, %</u>			
1) Erityiskorvattava lääke	27,9	36,3	31,7
2) Vammaistuki	15,2	13,8	14,6
3) Eläkkeensaajan hoitotuki	9,2	7,6	8,5

Lähes joka toisen päädiagnoosi kuntoutushakemuksessa oli ollut mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö, miehillä useammin kuin naisilla (taulukko 2). Naisista viidesosalla päädiagnoosina oli ollut tuki- ja liikuntaelinten sairaus. Muita yleisimpiä yksittäisiä sairauksia olivat hermoston sairaudet ja hengityselinten sairaudet. Pääsairauden lisäksi 70 prosentilla oli jokin lisäsairaus, usein (45 %) mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö.

Noin joka kymmenes oli ollut sairauspäivärahalla kuntoutuksen päättymistä edeltäneenä vuotena (taulukko 2). Sairauspäivärahakausien esiintymisessä ilmeni eroja mm. pääsairauden mukaan: mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöissä 90 prosentilla sekä tuki- ja liikuntaelinten sairauksissa 83 prosentilla ei ollut vuonna 2002 lainkaan sairauspäivärahapäiviä. Samoin eroja ilmeni kuntoutukseen hakeutumisasajankohdan työtilanteen mukaan; useimmin sairauspäivärahapäiviä oli ollut työkyvyttömyyksiä katsotuilla (43 %), joista kolmannes yli 60 päivää kestäneitä jaksoja.

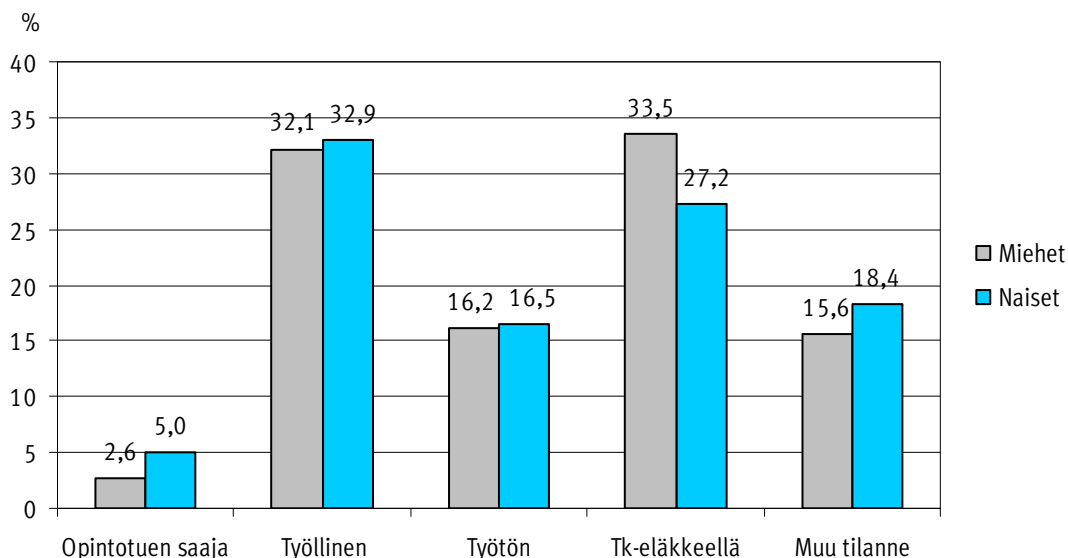
Tarkastelun kohteena olevista ammattikoulutusta saaneista lähes joka kolmas oli käyttänyt vuonna 2002 erityiskorvattuja lääkkeitä, naiset useammin kuin miehet (taulukko 2). Joka seitsemäs oli saanut vammaistukea; opiskelijoista joka viides (18 %) ja työvoimaan kuuluneista joka kymmenes (10 %), yleensä korotettuna tai erityisvammaistukena. Eläkkeensaajan hoitotukea sai lähes joka kymmenes, noin puolessa tapauksista korotettuna. Lisäksi kolme henkilöä on saanut korotettua lapsen hoitotukea.

3 Työtilanne ja terveysturvaetuuudet v. 2006

Kuntoutujista keskimäärin joka kolmas oli työllinen ja joka kuudes työtön vuonna 2006 (kuvio 1). Lähes joka kolmas (31 %) oli työkyvyttömyyseläkkeellä (tk-eläkkeellä), miehet useammin kuin naiset. Naiset olivat miehiä useammin opintotuella. Lähes joka viidennellä ammattikoulutuksessa olleella kuntoutujalla työ- ja eläketilanne oli edelleen muotoutumassa (”muu tilanne”).

Kuntoutukseen hakeutuessa opiskelijoina olleista joka toinen kuului työvoimaan vuonna 2006 – usein työttömänä – ja lähes kolmasosa oli siirtynyt työkyvyttömyyseläkkeelle (taulukko 3). Joillakin opinnot jatkuivat edelleen. Viidesosalla kohderyhmään kuuluneista työtilanne oli jokin muu kuin ansiotyön tekeminen (työllinen), työttömyys, opiskelu tai työkyvyttömyyseläkkeellä olo (”muu tilanne”). Neljä kuntoutukseen hakeutuessa opiskelijana olleesta henkilöstä oli kuollut vuoteen 2006 mennessä.

Kuvio 1. Kuntoutujien työtilanne vuonna 2006.

Kolme neljästä ammattikoulutuksessa olleesta työvoimaan kuuluneesta kuntoutujasta kuului työvoimaan edelleen vuonna 2006 – kuntoutuksen alkaessa työllisenä olleet useammin kuin työttömänä olleet. Työllisistä lähes joka kymmenes oli tullut työttömäksi ja työttömänä olleista joka viides oli edelleen työtön. Työvoimaan kuuluneista joka kymmenes oli siirtynyt työkyvyttömyyseläkkeelle. Kuntoutukseen hakeutuessa työttömänä olleiden työ- ja eläketilanteen muotoutuminen oli edelleen useammin kesken (”muu tilanne”) kuin työllistyneenä olleiden. (Taulukko 3.)

Työvoiman ulkopuolella kuntoutuksen alkaessa olleista keskimäärin lähes kolmasosa oli siirtynyt työvoimaan, ennen kaikkea ne, jotka olivat olleet terveydellisistä syistä pois työmarkkinoilta, usein pitkällä sairauslomalla (työkyvytön; taulukko 3). He olivat myös huomattavasti harvemmin työttömänä kuin kuntoutuksen alkaessa työvoimaan kuuluneet. Tämä selittyy ennen kaikkea työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden suurella osuudella: ammattikoulutuksen yhteydessä on tapahtunut selvää valikoitumista työkyvyn ja työllistymisen osalta. Eläkkeellä olleista joka kymmenennen työ- ja eläketilanteen jatko oli kesken. Kaikkiaan kuntoutuksen alkaessa työvoiman ulkopuolella olleista useampi kuin joka toinen oli siirtynyt vuonna 2006 työkyvyttömyyseläkkeelle.

Vuonna 2006 sairauspäivärahalla olleiden miesten osuudessa (10 %) ei ollut juurikaan eroa vuoteen 2002 verrattuna, mutta naisten osuus oli jonkin verran suurempi (16 %; vrt. taulukko 2). Erityiskorvattavia lääkkeitä käyttäneiden osuus oli vuonna 2006 pari prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 2002.

Taulukko 3. Kuntoutujien työtilanne vuonna 2006 kuntoutushakemuksen työtilanteen mukaan, %.

Työtilanne v. 2006	Työtilanne kuntoutushakemuksessa								
	Opiske- lija	Työvoima			Työvoiman ulkopuolella			Muu tilanne	Kaikki (n)
		Työllinen	Työtön	Kaikki	Työky- vytön	Eläk- keellä	Kaikki		
Opintotuen saaja	5,3	-	-	-	-	1,2	0,8	-	3,7 (34)
Työvoima	46,0	78,3	69,9	72,5	62,2	15,9	30,3	61,3	48,8 (448)
– työllinen	27,6	69,6	48,5	55,0	56,8	13,4	26,9	41,9	32,5 (298)
– työtön	18,4	8,7	21,4	17,4	5,4	2,4	3,4	19,4	16,3 (150)
Tk-eläkkeellä ¹	30,9	10,9	8,7	9,4	18,9	73,2	56,3	29,0	30,6 (281)
Muu tilanne ²	17,8	10,9	21,4	18,1	18,9	9,8	12,6	9,7	16,9 (155)
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100
(n)	(619)	(46)	(103)	(149)	(37)	(82)	(119)	(31)	(918)

¹ Ml. vireillä olevat eläketapahtumat (n = 4).

² Ml. kuolleet (n = 7).

Vammaistukea vuonna 2006 sai joka kymmenes (11 %) – useimmin (18 %) ne, joiden työtilanne ei ollut selkiytynyt (”muu tilanne”). Vuonna 2006 vammaistukea saaneista kolme neljästä (75 %) oli saanut vammaistukea myös vuonna 2002. Vuonna 2006 eläkkeensaajan hoitotukea sai lähes joka viides (18 %), heistä kaksi viidestä (40 %) myös vuonna 2002. Eläkkeelle siirtyminen vaikuttaa etenkin sairauspäivärahaa saaneiden osuuteen, mutta myös vammaistukea samoin kuin eläkkeensaajan hoitotukea saaneiden osuuteen.

4 Työelämään siirtyneet

Kolmen vuoden kuluttua ammattikoulutuksen päättymisen jälkeen työelämään siirtyneillä tai siirtymässä olevilla työmarkkina-asetaltaan aktiiveilla – työllisenä tai työttömänä työvoimaan kuuluneet, opintotukea saaneet opiskelijat – oli ollut tuki- ja liikuntaelinten sairaus tai jokin muu kuin mielenterveyden häiriö (taulukko 4). Toinen työmarkkina-aktiivisuuden kannalta keskeinen tekijä oli kuntoutukseen hakeutumisaikakohdan työtilanne: aktiivien osuus vuonna 2006 oli yli 4-kertainen niiden keskuudessa, jotka kuntoutuksen alkaessa olivat olleet työllisiä tai työttömiä tai joiden tilanne – pääasiallinen toiminta – oli ollut jokin muu verrattuna työkyvyttömänä olleisiin. Opiskelijana olleiden aktiivien osuus oli 3,3-kertainen. Kolmanneksi tekijäksi työmarkkina-aktiivisuutta selittävään askeltavaan logistiseen regressiomalliin tuli tertiileihin jaettu hakemusajan kohdan ikä: ylimpään, 27 vuotta tai sitä vanhempien tertiiliin kuuluneiden keskuudessa aktiivien

osuus oli selvästi korkeampi kuin kahdessa alemmassa tertiilissä. Työmarkkina-aktiivisuutta vuonna 2006 selittävä malli kokonaisuudessaan oli erittäin merkitsevä.

Taulukko 4. Kuntoutushakemuksen pääsairauden, pääasiallisen toiminnan ja iän yhteys työmarkkina-aktiivisuuteen kolmen vuoden kuluttua ammattikoulutuksen päättymisestä (n = 918).

	OR ^a	95 % Lv ^b
<u>Todettu pääsairaus</u>		(p < 0,0001)
Tuki- ja liikuntaelinten sairaus	4,593	2,818–7,487
Muu sairaus	2,323	1,717–3,143
Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö ^c	1,000	.
<u>Pääasiallinen toiminta</u>		(p < 0,0001)
Muu tilanne ^d	4,157	1,737–9,949
Työllinen tai työtön (työvoima)	4,042	2,316–7,054
Opiskelija	3,254	2,025–5,227
Työkyvytön ^c	1,000	.
<u>Iän tertiilit hakemusajankohtana</u>		(p = 0,0214)
27+ -vuotiaat	1,680	1,151–2,453
15–18 -vuotiaat	1,077	0,765–1,516
19–26 -vuotiaat ^c	1,000	.
<i>Likelihood ratio</i>		p < 0,0001

^a Odds Ratio.

^b 95 %-n luottamusväli. Luottamusvälit, jotka eivät sisällä arvoa 1, ovat tilastollisesti merkitseviä tasolla p < 0,05.

^c Vertailuluokka.

^d Alle 16-vuotiaat (n = 7), perheenäiti (n = 4), muu työtilanne (n = 20).

Kuntoutuksena ammattikoulutusta saaneiden keskimääräiset toimenpidekustannukset olivat 1006 euroa (vaihteluväli 17–14 964 euroa). Kuntoutukseen hakeutuessa eläkkeellä tai työelämän ja opiskelun ulkopuolella olleiden (”muu tilanne”) kuntoutuskustannukset olivat 25 % keskimääräistä korkeammat ja työmarkkina-asetaltaan vuonna 2006 aktiivien kustannukset 8 % keskimääräistä matalammat.

Kuntoutujista 29 prosentille (n = 269) oli maksettu kuntoutusrahaa, useimmin kuntoutukseen hakeutuessa eläkkeellä olleille ja harvimminkin opiskelijoille. Keskimääräinen kuntoutusraha oli 5 348 euroa. Vuonna 2006 työmarkkina-asetaltaan aktiivien (n = 128) saama kuntoutusraha oli ollut keskimäärin 81 % suurempi kuin ei aktiivien (n = 141).

5 Yhteenveto

Koulutus ja erityisesti ammattikoulutus on yksi nimenomaan nuorten, alle 25-vuotiaiden kuntoutustarpeisiin vastaava vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen toimenpide tavoitteena toiminta- ja työkyvyn parantaminen ja työllistymisedellytyksiin vaikuttaminen. Samaan tavoitteeseen pyritään myös monen muun hallinnonalan, kuten työhallinnon koulutus- ym. toimenpitein (L 2002/1295). Nuorten aktivointi ja työllistäminen on myös lukuisten organisaatioiden ja järjestöjen tavoite, vaikka lähtökohta saattaa olla syrjäytymisen ehkäiseminen (mm. Määttä 2007).

Kelan kuntoutuksen vuonna 2003 päättäneet ammattikoulutuksessa olleiden kohderyhmässä enemmistö oli miehiä. Kohderyhmän keski-ikä oli 25 vuotta. Kuntoutukseen hakeutumisen aikoihin kaksi kolmasosaa oli ollut opiskelijoita, työkyvyttömänä tai eläkkeellä 13 %, joka kymmenes oli ollut työtön ja 5 % ansiotyössä. Lähes joka toisen päädiagnoosi kuntoutushakemuksessa oli mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö – miehillä yleisempi kuin naisilla, joilla puolestaan tuki- ja liikuntaelinten sairaus oli yleisempi.

Ammattikoulutusta kuntoutuksena saaneista lähes puolet kuului työvoimaan vuonna 2006; työvoiman ulkopuolella olleista työvoimaan oli siirtynyt lähes joka kolmas. Joka toinen työttömänä olleista ja joka neljäs työvoiman ulkopuolella olleista oli työllistynyt. Aktiiviin työmarkkina-asemaan vuonna 2006 keskeisemmin yhteydessä olevia tekijöitä olivat kuntoutushakemuksen mukainen pääsairaus (tuki- ja liikuntaelinten sairaus), pääasiallinen toiminta ennen kuntoutusta (muu tilanne; työllinen tai työtön) ja ikä (ikäjakautuman ylin tertiili). Keskimääräisen työttömyysasteen pieneneminen 2000-luvulla (9,0 % vuonna 2003, 7,7 % vuonna 2006) ilmeni myös nuorten, alle 25-vuotiaiden työllisyyden paranemisena (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010). Tapahtuneella kehityksellä on osaltaan saattanut olla vaikutusta tämän selvityksen kohderyhmän työllistymiseen.

Lähteet

L 2002/1295. Laki julkisesta työvoimapalvelusta.

L 2005/566. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista.

Lind J, Aaltonen T, Autti-Rämö I, Halonen J-P. Kelan kuntoutuksen vuonna 2003 päättäneet. Kuntoutujien rekisteriseuranta vuosina 2003–2006. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 105, 2009.

Määttä M. Yhteinen verkosto? Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkihallinnollisista ryhmistä. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 252. Helsinki 2007.

Työ- elinkeinoministeriö. Työpoliittinen aikakauskirja 1/2010. Päivitetty 5.3.2010. Luettu 26.5.2010.
<<http://www.tem.fi/files/26248/taulukot.pdf>>